Din, Saçlarımıza da Karışır mı?

أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ وَأَلِهِ أَجْمَعِينَ

Evet, biz kul isek, din bizim yüreğimizin ve uzuvlarımızın her bir ameline karışmanın yanında, saçımıza tırnağımıza, hâsılı her şeyimize karışır. Kur'ân'daki Hacc Menâsikiyle alâkalı âyetlerden, Sünnetteki sakal bırakmak, bıyık ve tırnak kesmek ve de etek ve koltuk altı temizliği ile alakalı gelen sahih ve hasen rivâyetlerden, kulun, kılına ve tırnağına dahî sözü geçmeyen, tepeden tırnağa Allah'ın hükmüne teslim olması gereken kendine aid şahsiyeti bulunan bir varlık olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla biz, "**Allah'a kıllarımızla da kulluk etmeye mecbûruz**" diyoruz. Biz, Allah'ı hayatımızın bu alanının dışına çıkarırsak, bir başkası da "**kamusal alan**"dan dışarı çıkarmaya kalktığında ona diyecek bir sözümüz kalmaz; çünki mantık aynıdır. Bu yüzden Vehbe Zuhaylî gibi[1] "biz Allah'a kıllarımızla ibadet etmiyoruz" demeyi bir münâsebetsizlik ve şuursuzluk kabûl ediyoruz.

Günümüzdeki bazı çok bilmişler, Sünnet'e uymak düşüncesiyle saçlarını dibinden kesen mü'minleri suçlamakta ve böyle bir şeyin Sünnet'te olmadığını iddiâ etmektedirler. Biliyoruz, "bütün mühim meseleler bitti de sıra buna mı geldi" diyecek olanlar çıkacak. Bizce bu meselenin iki mühim yanı vardır: Birincisi, İslâm'ın hiçbir meselesinin küçük olamayacağı, onu küçük görenlerin -küçük değil- alçak olacakları… Diğeri de bu meselenin bir mes'eleden ibâret olmayıp bir bakış açısı îcâbı olması… Bu mes'ele bahane edilerek belli bir pâk zümrenin karalanması ve kof bir bilgiçlik taslanması… İşte bu sebeble "Saç Bırakmak ve Saç Kesmek"le alakalı olarak İmâm Tahâvî'den ve başkalarından nakiller yapmak istiyoruz.

İmâm Tahâvî şöyle diyor:

(**Bir**): Abdullah İbnü Abbâs radıyallahu anhümâ'dan rivâyet edilmiştir:

عَنْ عُبَيْدُ اللّٰهِ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ كَانَ يَسْدُلُ شَعَرَهُ وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَفْرُقُونَ رُءُوسَهُمْ وَكَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسْدِلُونَ رُءُوسَهُمْ وَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ يُحِبُّ مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ فِيهِ بِشَيْءٍ ثُمَّ فَرَقَ رَسُولُ اللّٰهِ رَأْسَهُ

"Resûlüllah saçlarını uzatırdı. Müşrikler başlarını/saçlarını ayırı-yorlar, Ehl-i Kitâb başlarını/saç larını sarkıtıyorlardı. Resûlüllah bir şeyle emrolunmadığı hususlar-da Ehl-i Kitâb'a muvâfakatı sever-di. Sonra Resûlüllah saçlarını ayırdı."[2]

(**İki**): (Yine) Abdullah İbnü Abbâs radıyallahu anhümâ'dan rivâyet edilmiştir:

عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بن عبَدِ اللَّهِ بن عتبة عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ يَسْدُلُ شَعْرَهُ وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَفْرُقُونَ رُءُوسَهُمْ وَكَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسْدُلُونَ فَفَرَقَ رَسُولُ اللَّهِ رَأْسَهُ

"Resûlüllah sallalahu aleyhi ve selem saçlarını uzatırdı. Müşrikler saçlarını ayırır, Ehl-i Kitâb da saç larını uzatıyorlardı. Resûlüllah da saçlarını ayırdı."[3]

(**Üç**): Âişe radıyallahu anhâ-dan rivâyet edilmiştir:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ شَعْرُ رَسُولِ اللَّهِ دُونَ الْجُمَّةِ وَفَوْقَ الْوَفْرَةِ هكذا في حديث يحيى بن صالح و في حديث يوسف قالت كَانَ للنبي شَعْرٌ دُونَ الشَّحْمَةِ

"Resûlüllah sallalahu aleyhi ve selem'in saçları, cümme'den/ omuzlara sarkan saçlardan kısa, vefre' den/kulak yumuşağına kadar varan saçlardan uzun idi."

Yahyâ İbnü Sâlih'in rivâyetinde böyledir. Yûsuf'un rivâyetinde ise (Âişe radıyallahu anhâ) şöyle dedi:

"Nebi sallalllahu aleyhi ve sellem'in saçı kulak yumuşağının altında idi."[4]

(**Dört**): Âişe radıyallahu anhâ-dan rivâyet edilmiştir:

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِذَا كَانَ لأَحَدِكُمْ شَعْرٌ فَلْيُكْرِمْه

Resûlüllah sallalahu aleyhi ve selem şöyle buyurmuştur:

"Sizden kimin saçı varsa ona ikrâmda bulunsun/onu iyi baksın."[5]

(**Beş**): Enes radıyallâhu anhu şöyle dedi:

عَنْ قَتَادَةَ قَالَ قُلْتُ لأَنَسٍ كَيْفَ كَانَ شَعَرُ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ كَانَ شَعَرًا رَجْلاً لَيْسَ بِالْجَعْدِ وَلاَ بِالسَّبْطِ بَيْنَ أُذُنَهِ وَعَاتِقِهِ

"(Resûlüllah sallalahu aleyhi ve selem'in saçı) ne (tam) kıvırcık, ne de (tam) düz değildi; kulağıyla omuzu arasındaydı."[6]

(**Altı**): Enes radıyallâhu anhu-dan rivâyet edildi:

عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ سَدَلَ نَاصِيَتَهُ ثُمَّ فَرَّقَ

"Resûlüllah başının önündeki saçları sarkıttı; sonra da (sağa sola) ayırdı."[7]

(**Yedi**): Enes radıyallâhu anhu dan rivâyet edildi:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَضْرِبُ شَعَرُهُ مَنْكِبَيْهِ

"Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in saçları omuzlarına vururdu."[8]

(**Sekiz**): "Berâ radıyallâhu anhu şöyle diyor:

عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ سَمِعَ الْبَرَاءَ يَقُولُ كَانَ أَنَّبِيُّ لَهُ شَعْرٌ إِلَي شَحْمَةِ أُذُنَيْهِ

"Nebi sallallahu aleyhi ve selem'in saçları kulak yumuşaklarına varıyordu.""[9]

(**Dokuz**): Ebû Hureyre radı-yallâhu anhu'dan rivâyet edilmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولَ اللَّهِ مَنْ كَانَ لَهُ شَعْرٌ فَلْيُكْرِمْهُ

Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Kimin saçı varsa ona (onu yıkayarak ve tarayarak) ikram etsin/bakımını yapsın."[10]

(**On**): Ebû Rimse'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

عَنْ أَبِي رِمْثَةَ قَالَ انْطَلَقْتُ مَعَ أَبِي نَحْوَ النبي فَإِذَا نَحْنُ بِهِ لَهُ وَفْرَةٌ بِهَا رَدْعٌ مِنْ حِنَّاءٍ

"Babamla berâber Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'e doğru gittim. Bir de ne görelim ki, yanındayız; üzerinde kına izi olan kulağının yumuşağına varan saçı vardı."[11]

Bir kimse (bana) şöyle dedi:

Senin Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'den yaptığın şu rivâyetlerde O'nun saç bıraktığı sâbittir. Nitekim O'ndan saç hakkında yaptığın rivâyetlerde de O'nun insanlara saçlarına iyi bakmasını emretmektedir. Öyleyse size bunu isti'mâl etmemek ve başka bir şeye dönüp saçları dibinden kazımak nereden câiz oluyor?

Allahın tevfîki ve yardımı ile O'na cevâbımız şöyle oldu:

Bunu terk edip Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in bize "daha güzel" olduğunu haber verdiği rivâyete tutunduk.

(**On Bir**): Vâil İbnü Hucr'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ وَلِي شَعْرٌ طَوِيلٌ فَقَالَ ذُبَابٌ فَظَنَنْتُ أَنَّهُ يَعْنِينِي فَذَهَبْتُ فَجَزَزْتُهُ ثُمَّ أَتَيْتُ النَّبِيَّ S فَقَالَ مَا عَنَيْتُكَ وَلَكِنْ هَذَا أَحْسَنُ

"Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına götürüldüm; uzun bir saçım vardı. (Nebi sallallahu aleyhi ve selem) "zübâb/hayırsızlık veya dâimî şer" dedi. Beni kasd ettiğini zannettim; gittim saçlarımı kestim. Sonra Nebi sallallahu aleyhi ve selem'e gittim. O, 'Seni kasd etmemiş-tim, fakat bu en güzelidir' dedi."[12]

(**On İki**): Vâil İbnü Hucr'dan benzeri rivâyet edilmiştir.[13]

Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen bu hadîsde saçı dibinden kesmenin terbiye edilme sinden/yıkanıp taranmasından daha güzel olduğu bildirilmektedir. Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in en güzel bulduğundan daha güzeli olmaz. Bu en güzele yapışmak ve ona ters olanı terketmek gerekir. Bu O'ndan olunca makbûldür. Güzelliklere kendi dışındaki insanlardan daha lâyık olan da O olunca, bu sözden sonra O da bu "en güzel"e intikal etmiş ve buna uymayan önceki hâlini terk etmiştir. Tevfîk'i sadece Allah'dan isteriz. (**Tahâvî'nin Sözü Bitti**.)[14]

Allâme Muhaddis ve Fakîh Abdü'l-Hayy el-Leknevî de hulâsa olarak şöyle diyor:

İbnü'l-Kayyim eserlerinden bi-rinde saç tıraş etmenin erkeklere Mekrûh olduğunu zannetti. Bu hükmü Ebû Dâvûd'un ve (Buhârî gibi) diğer imâmların Hâricîlerin katledilmesine dâir gelen hadîslerden almıştır. O hadîslerde Hâricîlerin alâmetlerinin "(kendilerini) tıraş etmek" olduğu bildirilmektedir. Resûlüllah tıraş edilmiş olmayı Hâricîlerin alâmet ve hâssala-rından kabûl ettiğine göre bu iş mekrûh olmuş olur. Halbuki bu görüş açık bir söz kaldırır. Zîrâ bu hadîsde başı tıraş etmenin mekrûh olduğuna delâlet yoktur. Alâmet de bazen harâm bazen de mübâh ile olur. (Hattâ Haricîlerin alâmetlerinden biri de ibâdetlerde çok titiz ve i'tinâlı olmalarıdır.)

Sahîh bir isnad ile hadîs gelmiştir:

"Resûlüllah başının bir kısmını tıraş eden bir çocuk görmüş ve 'ya tamâmını tıraş edin veya tamamını bırakın' buyurmuştur."

Bu hadîs başı tıraş etmenin mübâh olduğunu göstermekte te'vîl kaldırmayacak şekilde açıktır. Allâme Cemâlüddin Muhammed İbnü Halîl el-Antâkî, Zübde-tü'l-Muktefî Fî Tahrîri Elfâzı'ş-Şifâ'da Nevevî'den naklederek böyle dedi. Bu (saç tıraşının mekrûh olduğuna dâir olan) mezhebi reddeden delîllerden biri de yine, **Ebû Dâvûd** ve diğerlerinin Abdullah İbnü Ca'fer'den yaptıkları rivâyettir:

"Resûlüllah Ca'fer âilesine gelmeyi üç gün tehir etti. Sonra onlara vardı ve bu günden sonra kardeşime ağlamayın. Sonra da şöyle dedi: Kardeşimin çocuklarını bana getirin. Hemen getirildik; sanki civcivler gibiydik. Bana berber çağırın dedi ve ona emretti; başlarımızı tıraş etti."

Bu Mezhebin tam karşısında da "saçı tıraş etmenin Sünnet olduğu" mezhebi vardır. Nitekim Tîbî bunu seçmiştir. Nitekim (Tîbî) Mişkât Şerhinde Ali radıyallahu anhu'nun "kim bir kıl tepesi kadar yeri cünüblükten dolayı yıkamayı terk ederse ona gündüzün şöyle şöyle yapılır. Ali üç defa 'bundan dolayı başıma düşman oldum,' dedi" hadîsinin şerhinde şöyle dedi:

Bu hadîsde saçı devâmlı tıraş etmenin sünnet olduğu vardır. Çünki onda Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in takrîri vardır ve Ali radıyallahu anhu sünnetlerine uymak ve onları/sünnetleri azı dişleriyle ısırmakla emrolunduğumuz halîfelerdendir. (**Bitti**.) Ona/Tîbî'ye bu husûsta Abdü'n-Nebî, "Sünenü'l-Hüdâ"da tâbi' oldu ve sözlerinin benzerini zikretti. Bunda da aynı şekilde açık bir söz kaldıran yan vardır. Çünki tıraş her ne kadar Resûlüllah sallallahu aleyhi ve selem'in takrîrlerinden ise de, kendileri saç bırakmayı devâmlı yaptılar ve ancak (saçlarını) bazı zamanlarda tıraş ettiler. Üç halîfesi ve Ashâ-bından bir çoğu böyle yaptılar. Böylece saç bırakmakta fiilî ve takrîri devâmlı yapmanın ikisi de bulunmuş oldu. Zîrâ O Ashâbından saç bırakanları saç bırakmakta takrîr ettiler. Tıraşta ise ancak takrîr vardır. Bu yüzden saç bırakmak saç tıraş etmekten evlâ olmuştur. Saç bırakmak ibâdetler kabîlinden değil de âdetler kabî-linden olmasaydı elbette Sünnet-i Müekkede olurdu.

Allâme Leknevî sonra da iddiâsına delîl olduğunu zannettiği rivâyetlerden bazısını getirdi. İmâm Tahâvî'nin yukarıda rivâyet ettiklerinden fazla olarak Nesâî den Nebi sallallahu aleyhi ve selem'in bir sahâbî'ye "saçlarına her gün ihsanda bulunmayı ve onları taramayı emrettiği"ne, İbnü Mâce'den de kendisine cünüblükten dolayı başını üç defa yıkayacağını söyleyen Sahâbî'ye 'ama saçlarım çoktur,' diyene O Sahâbînin 'Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in saçları daha çok ve daha temizdi" dediğine dâir olan hadîsi getirdi. Leknevî, sonra da Aliyyü'l-Kârî'den bir nakilde bulundu: O Tîbî'ye i'tirâz ederek şöyle dedi: "Hazret-i Ali'nin fiili, Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem ve kalan üç halîfenin Hac ibâdetinden sonraki tıraşın dışında olan saç bırakmak sünnetlerine muhâlif olunca, ancak ruhsat olabilir. Sonra İbnü Hacer'in de Tîbî'nin sözlerine bir i'tirâzda bulunduğunu, benim dediğime benzer sözler söylediğini ve bu hususta sözü uzattığını gördüm, dedi" (Kârî'nin Sözü Bitti.).. (Leknevî'den Hulâsa Nakil Bitti.)[15]

Görüldüğü gibi Ne İbnü'l-Kayyım ne Leknevî ne de Aliyyü'l-Kârî, tıraş etmek hakkında sahîh rivâyetle gelen "bu en güzelidir" sözünü göz önünde bulunduramadılar. Büyük bir muhaddis ve müctehid olan Tahâvî'nin "O bir şeye en güzel dedikten sonra ondan daha güzeli olmaz, en güzele lâyık olan da O olduğuna göre, O, sonunda geçmiş tatbîkatından bu en güzele dönmüş olmalıdır" sözü nerede, şu ifâdeler nerede?… Bu "en güzel" sözüne cevâb verilmedikten sonra,onu hesâba katmayacak ve ona ters düşecek her söz kıymet-i harbiyesi olmayan boş laftan başka bir şey olmayacaktır. Üstelik "Kavlî ve Fi'lî Sünnet'in teâruzu (çelişmesi) hâlinde kavlî olan tercîh edilir; Fi'lî olan bir özre dayalı olabilir" şeklindeki usûl kâidesini hesâba katmayıp te'vîl kaldırmayacak açıklıkta olan "Kavlî Sünnet"in bir yana bırakılıp da bir çok yanıyla te'vîle açık olan, ama devâmlılığı zannedilen bir Fi'lî Sünnet'in tercîh edilmesi bilhassa Kârî ve Leknevî için cidden ğarîbdir.

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem, başı(ndaki saçı)nın bir kısmı tıraş edilmiş

diğer bir kısmı da bırakılmış bir çocuk gördü de bunu hemen yasakladı ve şöyle buyurdu: “Ya tamamını tıraş edin ya da tamamını bırakın.”

(**On Üç**): Ḥaccâc İbnü Hassân şöyle dedi:

الْحَجَّاجُ بْنُ حَسَّانٍ قَالَ دَخَلْنَا عَلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ فَحَدَّثَتْنِي أُخْتِي الْمُغِيرَةُ قَالَتْ وَأَنْتَ يَوْمَئِذٍ غُلَامٌ وَلَكَ قَرْنَانِ أَوْ قُصَّتَانِ فَمَسَحَ رَأْسَكَ وَبَرَّكَ عَلَيْكَ وَقَالَ احْلِقُوا هَذَيْنِ أَوْ قُصُّوهُمَا فَإِنَّ هَذَا زِيُّ الْيَهُودِ

“Enes İbnü Mâlik’in yanına girdik. Kız kardeşim Muğîre bana, sen o gün çocuk idin ve iki örüğün veya başının önünde sarkan iki saç demetin vardı, dedi. Başını okşadı ve sana bârekellah/Allah sana bereket versin dedi ve bu ikisini tıraş edin veye kısaltın; zîrâ bu Yehûdîlerin kılığıdır, dedi.”[16]

(**On Dört**): İbnü Ömer’den rivâyet edilmiştir:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ عَنْ الْقَزَعِ وَالْقَزَعُ أَنْ يُحْلَقَ رَأْسُ الصَّبِيِّ فَيُتْرَكَ بَعْضُ شَعْرِهِ

“Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem’in kaza’ı yasaklamıştır. Kaza’ çocuğun (veya büyüğün-İbnü Hacer) başının tıraş edilip saçından bir parça bırakılması demektir”[17]

(**On Beş**) İbnü Ömer’den rivâyet edilmiştir:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ نَهَى عَنْ الْقَزَعِ وَهُوَ أَنْ يُحْلَقَ رَأْسُ الصَّبِيِّ فَتُتْرَكَ لَهُ ذُؤَابَةٌ

“Nebi sallallahu aleyhi ve sellem kaza’ı yasakladı. O da çocuğun (ve büyüğün) başının tıraş edilip ona bir örük bırakmaktır.”[18]

(**On Altı**) İbnü Ömer’den rivâyet edilmiştir:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ رَأَى صَبِيًّا قَدْ حُلِقَ بَعْضُ شَعْرِهِ وَتُرِكَ بَعْضُهُ فَنَهَاهُمْ عَنْ ذَلِكَ وَقَالَ احْلِقُوهُ كُلَّهُ أَوْ اتْرُكُوهُ كُلَّهُ

“Nebi sallallahu aleyhi ve sellem saçlarının bir kısmı tıraş edilen ve bir kısmı bırakılan bir çocuk gördü; onları bundan menetti veya tamamını tıraş edin veya tamamını bırakın, buyurdu.”[19]

Züâbenin/örüğün mübâh oluşu ve yasaklanmasıyla alâkalı olarak gelen zıd rivâyetler, “mübâhlığın, diğer saçlarla beraber olduğu, yasaklığın da diğer tarafların kesilip bir veya birkaç yerde örük bırakılması” hâlinde olmakla te’lîf edilmiştir.[20]

Bir Mü’min’in yukarıda da geçen “ya tamamını tıraş edin ya da tamamını bırakın” hadîsinin yanında, zayıf isnâd ile de gelse, (**حلق القفا من غير حجامة مجوسي**) “Hacamat olmaksızın enseyi tıraş etmek Mecûsîlik(âdeti)dir”[21] hadîsinden korkmadan hareket etmesi nasıl düşünülebilir?!..

Dürrü’l-Muhtâr Şerhi Tahtâvî (İslâm Harfleriyle olan) Tercümesi’nde şöyle denmektedir:

Kunye isimli kitâbın açık ifâdesine göre haftada bir tıraş olmak müstehabdır ve başın kılını gömmek de müstehabdır; atmakta bir beis yoktur. Resûlüllah sallalahu aleyhi ve sellem “ya tamamını tıraş et veya tamamını bırak” buyurduklarından dolayı (başın) bir kısmını tıraş edip (ense veya başın önü/kâkül gibi) başka yerlerini

bırakmak mekrûhtur. (Tercüme-i Tahtâvî'den Nakil Bitti.)[22]

Demek ki saçlar ya uzatılacak ve bakımı yapılacak ya tam kesilecek veyahut da her taraftan aynı seviyede kısaltılacak. Bu üçü de Sünnet çerçevesinde sabittir. Ancak zamanla bazı şekilleri Müslümanlardan başkalarının veyahut Ehli Bid'at'ın alâmeti haline geldiğinde diğer şekillerinin isti'mâli kesinleşir. Alâmetlerden uzak durulur. Büyüklerimizin seçtikleri de budur. Zamanımız da ense tıraşlarıyla arzı endâm edenlerin haline bakılmamalı ve onlar taklîd edilmemelidir. "Başkalarına teşebbüh/kendini ben-zetmek ve özenmek" şahsiyetsizliği, tedâvîsi çok zor bir illet…

Netîce olarak tereddüd etmeden diyebiliriz ki, yolumuzu nûrlandı-ranlar -sonsuz kere hamdolsun- bu husûsta da Sünnet'in ve Sünnet Fıkhının îcâbını en güzel bir biçimde anlayıp tatbîk eden kimselerdir. Onlar açıktır ki, muazzam bir ma'nevî himâyenin altındadırlar. Bu mes'elenin ilmî yanını bilmeseydiler bile hüsn-i zannımızca onların mazhar oldukları hıfz ve himâye Sünnet'e muhâlefetlerine mâni olurdu. Kaldı ki bunu Onlar alâ basîretin/bilerek ve ilâveten bularak işlemektedirler. Günümüzün zavallıları ise hiçbir zaman bulmadıkları ve bulamadıkları gibi, bildikleri de körün taşına benzemektedir; isâbetleri ise nâdir değil ender cinsindendir…

وَصَلَّى الله عَلَى سيدنامحمد وَ عَلَى اٰلِهِ وصحبه كلما ذكره الذاكِرون وغفل عن ذكره الغافلون وَ الْحَمْدُ لِلهِ رَبِّ الْعَالَمِين

---

[1] İ'timâd ettiğimiz bir arkadaşın bizzat şâhid olduğuna göre Pakistan İslâm Âbâd İslam üniversitesindeki talebeler Vehbe Zuhaylî'ye "**bir tutamdan küçük olan sakalın kısaltılmasının hükmü nedir?"** şeklinde bir suâl sormuşlar. Bu suâlin kısa sakallı olan kendisine karşı ta'rizkârâne sorulan bir suâl olduğunu düşünmüş olmalı ki şu "**biz Allah'a kıllarımızla ibadet etmiyoruz**" şeklindeki talihsiz lafını sarf etmiş.

[2] [**Ahmed** (2/287), **Buhârî** (3558,3944), **Müslim** (2336), **Nesâî** (8/184), **Tirmizî**, "Şemâil" (29). Kezâ, **Ahmed** (246,261), **Buhârî** (5917), **Müslim** (2336), **Ebû Dâvûd** (4188), **İbnü Mâce** (3632), **Ebû Ya'lâ** (2377)], Müşkil hâmişi/dipnotu.

[3] [**Ahmed** (2/320), **Ebû Ya'lâ** (2554), **İbnü Hibbân** (5485) İsnâdı **Buhârî** ve **Müslim**'in şartına göre sahîhdir.], Müşkil dipnotu.

[4] [(Tahâvî'nin) İsnâdı Hasendir.] [**Ahmed** (108,118), **İbnü Sa'd** (1/429), **Ebû Dâvûd** (4187), **Tirmizî**, "Şemâil" (24) **Tirmizî** "Hasen Sahîhdir" de di.], Müşkil dipnotu.

[5] [(Tahâvî'nin) İsnâdı Hasendir.]
[**Beyhakî**, Şu'ab (6456) Hâfız İbnü Hacer isnâdının Hasen olduğunu söyledi.],

[6] [İsnâdı **Buhârî** ve **Müslim**'in şartına göre Sahîhdir.]
[**Ahmed** (3/135,202), **Müslim** (2338), **Tirmizî**, "Şemâil" (26), Beğavî, **Şerhu's-Sünne** (3637) Yine Mâlik, **Muvatta** (2/919), **Buhârî** (3547,5900), **Müslim** (2347), **Tirmizî** (3627), **Beğavî** (3635) Enes Radıyallâhu anhu'dan. Yine **Ahmed** (3/240), **Buhârî** (3547) Enes Radıyallâhu anhu'dan, Yine **Abdurrezzâk** (20519), **Ebû Dâvûd** (4185) **Nesâî** (8/133), **Tirmizî** "Şemâil" (28) Enes Radıyallâhu anhu'dan]

[7] [(Tahâvî'nin) İsnâdı hasendir.]

[8] [İsnâdı **Buhârî** ve **Müslim**'in şartlarına göre sahîhdir.]

[**Müslim** (2338)]

[9] [İsnâdı **Buhârî** ve **Müslim**'in şartına göre Sahîh'dir.] [**Buhârî** (3551,5848), **Müslim** (2337), **Ebû Dâvûd** (4072,4184), **Nesâî** (8/183)]

[10] [(**Tahâvî**'nin) İsnâdı hasendir.] [**Ebû Dâvûd** (4163), **Beyhakî** "Şu'ab" (6455) Hâfız, **el-Feth**'de isnâdının Hasen olduğunu söyledi.]

[11] [(**Tahâvî**'nin) İsnâdı **Müslim**'in şartına göre sahîhdir.] [**Dârimî** (2/199), İbnü Sa'd "**Tabakât**" (1/438), **Taberânî** (22/720), **Hâkim** (2/425), **Beyhakî** (8/345), İbnü Hibbân (5995)]

[12] [(**Tahâvî**'nin rivâyet ettiği bu hadîs) Sahîh'dir.] [Taberânî, **"el-Kebîr"** (22/99), **Ebû Dâvûd** (4190), **Nesâî** (8/131,135), **İbnü Mâce** (3636), **Beyhakî** "Şu'ab" (6474)],

[13] [(**Tahâvî**'nin rivâyet ettiği bu hadîs) Sahîh'dir; öncekinin tekrârıdır.]

[14] İmâm Tahâvî**, Şerhu Müşkili'l-Âsâr**:8/430-437

[15] Leknevî, **es-Si'âye**: (1/301-303)'den hulâsa

[16] **Ebû Dâvûd** (4197)

[17] [**Buhârî** Libâs (7/207) Babü'l-Kaza'ı **Müslim** (2120) **Ebû Dâvûd** (4193) **Nesâî** (5230) **ibnü Mâce** (3637)], **Ebû Dâvûd Hâmişi:** 4/410 (Çağrı Yayınları)

[18] **Ebû Dâvûd** (4194)

[19] **Ebû Dâvûd** (4195), **Nesâî** (5051)

[20] Halîl Ahmed es-Sihârenfûrî, **Bezlü'l-Mechûd** (17/82)

[21] İbnü Asâkîr**, Künûz'ül-Hakâik** (Câmiu's-Sağîr Hâmişi 1/121)

[22] **Tercüme-i Tahtâvî** (3/68)